

VAASA ENNEN JA NYT - VASA FÖRR OCH NU

Kaupunkiblogi. Myös Sinun kirjoituksillesi ja kuvillesi.

maanantai 10. toukokuuta 2021

Kaatuneitten muistopäivä

Tulevana sunnuntaina 16.5. 2021 toukokuun kolmantena sunnuntaina vietetään Kaatuneitten muistopäivää.

Perinteen synty ajoittuu vuoteen 1940. Vakiintunut liputuspäivä Kaatuneitten muistopäivä on ollut vuodesta 1977 lähtien.

Tammenlehvän Perinneliiton teksti kertoo päivän synnystä näin:

Kaatuneitten muistopäivän viettäminen sai alkunsa huhtikuussa 1940 pidetystä piispainkokouksesta, jossa oli ehdotettu suru- ja muistojumalanpalvelusten pitämistä talvisodan sankarivainajien muistoksi sunnuntaina 19. toukokuuta 1940. Suunnitelman tietoonsa saanut puolustusvoimain ylipäällikkö, sotamarsalkka C. G. E. Mannerheim käski välittömästi, ettei vapaussodan päättymisen muistopäivänä ja armeijan lippujuhlan päivänä 16. toukokuuta järjestetä liputuksia ja paraateja. Samalla hän kansakunnan yhtenäisyyttä korostaakseen määräsi, että lippujuhlan sijasta toukokuun kolmatta sunnuntaita oli vietettävä ”nyt päättyneessä sodassa kaatuneiden sankarivainajien sekä myös kaikkien murros kautena vuonna 1918 molemmin puolin vakaumuksensa puolesta henkensä uhranneitten yhteisenä uskonnollisena muistopäivänä”. Mannerheimin käsky koski vain puolustusvoimia, mutta sitä alettiin noudattaa myös puolustusvoimien ulkopuolella. Myöhemmin muistopäivän piiriin sisällytettiin luonnollisesti myös jatkosodan ja Lapin sodan sankarivainajat. Sankarivainajien muistopäivä sai nykyisen nimensä vuonna 1946 ja seuraavana vuonna Valtioneuvosto vahvisti muistopäivän vieton ajankohdan. Vakiintunut liputuspäivä Kaatuneitten muistopäivä on ollut vuodesta 1977 lähtien.

Tietoja minusta

Aimo Nyberg

Eläkkeellä oleva
kuvataiteen opettaja

[Tarkastele profiilia](#)

Blogiarkisto

▼ 2021 (58)

▼ toukokuuta (5)

[Kaatuneitten muistopäivä](#)

[VAASAN mainos esite 80-luvun alusta?](#)

[VALKOLINNAN
MUISTOLAATTA](#)

[Pesäpallokentän siirto
alkamassa](#)

[Böljan -muistomerkillä
Vappuliputus](#)

► huhtikuuta (17)

► maaliskuuta (17)

► helmikuuta (10)

► tammikuuta (9)

► 2020 (193)

► 2019 (221)

► 2018 (196)

► 2017 (282)

► 2016 (209)

► 2015 (201)

► 2014 (167)

► 2013 (175)

► 2012 (137)

Kaatuneiden huollon suomalainen malli: kaatuneet kotikuntiansa sankarihautoihin

Itsenäisen Suomen käymien sotien uhrin

Suomi on käynyt runsaan sadan vuoden mittaisen itsenäisyytensä aikana neljä sotaa. Näistä kolme viimeisintä muodostavat yhden jatkumon, mutta ne tunnetaan myös omilla erillisillä nimillään. Sotien taistelut ja näiden jälkiseuraamukset saivat aikaan kaikkiaan noin 127 500 kuolonuhria. Lisäksi kolmessa viimeisessä sodassa noin 4 000 siviilihenkilöä menetti henkensä. Vapaus/kansalaissodassa 1918 sotilas- ja siviiliuhrien erottaminen on usein vaikeaa, tämän sodan osalta luvut ovatkin uhrien kokonaismääriä. Uhrien määrät hieman vaihtelevat eri lähteissä, mutta menetysten suuruusluokasta ne antavat kuitenkin hyvän kuvan.

Sodassa 27.1. – 16.5.1918 kuolleita tai kadonneita oli kaikkiaan 36 500, joista hallituksen joukkojen (valkoisen armeijan) osuus oli 5 200 ja punakaartien 27 000 henkeä. Kuolleista punakaartilaisista suurin osa menehtyi sodan jälkeen vankileireillä ja teloituksissa. Muita kuolleita, joiden osalta ei ole tietoa sodan osapuolesta, oli 4 300.

Talvisodassa 30.11.1939 – 13.3.1940 kaatui tai julistettiin kadonneeksi 27 000 sotilasta, haavoittuneita oli 44 000. Jatkosota 25.6.1941 – 8.9.1944 vaati 63 000 kuolonuhria (kaatuneet ja kadonneet), haavoittuneita oli 158 000. Lapin sodan 15.9.1944–25.4.1945 kuolonuhrien lukumäärä oli 1 000, lisäksi 3 000 sotilasta haavoittui. Sodissa 1939 – 1945 kaatuneita tai kadonneita oli siten yhteensä 91 000 ja haavoittuneita 205 000. Siviiliuhrien määrä 4 000 suhteutettuna sekä koko väestömäärään että taistelussa kaatuneisiin on eurooppalaisessa mittakaavassa poikkeuksellisen pieni.

Vuosien 1939 – 1945 sotiin osallistui rintamaolosuhteissa kaikkiaan 600 000 miestä ja 100 000 naista. Sotilasta lähes joka kahdeksas menehtyi ja enemmän kuin joka neljäs vammautui. Sotaleskiä tuli 30 000 ja sotaorpoja 50 000.

Kaatuneiden huolto

Vuoden 1918 sota

Vuoden 1918 sodassa taistelussa kaatuneiden ja muiden henkensä menettäneiden huolto oli hyvin pitkälle järjestäytymätöntä ja ad hoc -periaatteella toteutettua. Hallituksen joukkojen osalta kaatuneitten hautaaminen oli aluksi omaisten tehtävänä, mutta sodan edetessä armeija alkoi huolehtia kaatuneitten toimittamisesta kotiseudulleen. Suuremmilla paikkakunnilla kaatuneet haudattiin erillisiin sankarihautoihin. Hautajaiset olivat tällöin yleensä sotilaallisia, erittäin isänmaallisia ja juhlavia tilaisuuksia.

Punakaartijohdon tavoitteena oli haudata kaatuneet aluksi väliaikaisiin kenttähautoihin, joista ne myöhemmin toimitettaisiin yhteiseen vallankumoukselliseen muistoyhteishautaan. Omaiset kuitenkin halusivat vainajat kotipaikkakunnalleen, vaikka haudat jouduttiin useimmiten sijoittamaan kirkkomaan ulkopuolelle (”ei siunattuun maahan”). Teloitetut, vankileireillä kuolleet ym. haudattiin yleensä kuolinpaikoilla oleviin yhteishautoihin. Tällaisten hautojen olemassaoloon ja sijaintiin liittyy paljon epävarmuuksia.

Vuosien 1939 – 1945 sodat

Puolustusvoimilla oli Talvisodan alkaessa virallisena pääsääntönä, että kaatuneet haudataan kenttähautoihin taistelupaikkojen lähelle. Tämä vastasi sotaväen vanhaa eurooppalaista käytäntöä, mikä on tuttua esimerkiksi ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikaisista mittavista sotilashautausmaista Keski-Euroopassa.

Puolustusministeriöltä tuli kuitenkin jo syksyllä 1939 rinnakkaisohje, että noudatettaisiin valkoisella armeijalla Vapaussodan aikana käytössä ollutta käytäntöä kaatuneiden hautaamisesta kotipaikkakunnalleen. Puolustusvoimien virallinen pääsääntö kohtasi heti voimakasta vastustusta. Sotilaiden oma tahto, yhteishenki ”Veljeä ei jätetä – kaatuneenakaan” ja omaisten tahto olivat vahvat: kaatuneet on evakuoitava kotiseudulleen.

Omatoimisuus tuki tämän toteuttamista, aseveljet hakivat kaatuneita jopa oman henkensä uhalla vihollisen tulen alta. Päämajalta tulikin 16.12.1939 lupa kaatuneiden evakuointiin kotiseudulle. Kaatuneiden huollosta muodostettiin 24.1.1940 annetulla käskyllä oma, sotilaspappien johtama huoltolaji. Kaatuneiden evakuointia ja kotiseudulle siirtämistä koordinoivat eri rintamasuunnille perustetut kaatuneiden evakuoimiskeskukset (KEK).

Evakuoinnin käytännön toteutuksessa esiintyi monesti suuria hankaluuksia. Erityisen vaikeita olivat esimerkiksi Talvisodan alku ja lopun ratkaisutaistelut sekä Jatkosodan hyökkäysvaihe 1941 ja perääntymisvaihe 1944. Kaatuneita oli runsaasti ja varsinkin perääntymisvaiheessa kaatuneita jäi väkisin vihollisen alueelle. Pahoin vaurioituneet kaatuneet haju-, valuma- ym. haittoineen olivat pitkien kuljetusten kannalta ongelmallisia. Talven pakkaset ja kesän helteet toivat lisävaikeuksia. Vainajat sijoitettiin rintamalla puuarkkuihin ja kuljetukset junalla kotiseudulle hoidettiin pääosin rautateitse. Väliaikaisia kenttä- ja muita tilapäishautoja jouduttiin käyttämään erityisesti kesällä 1944. Luovutettaville alueille haudatut kaatuneet muodostivat oman ongelmakokonaisuutensa. Näistä sankarivainajista huomattava osa päätettiin haudata lokamarraskuussa 1944 Lappeenrantaan, Luumäelle ja Joensuuhun perustettuihin hautausmaihin.

Sankarihaudat

Seurakunnat varasivat kaatuneille omat hauta-alueet, sankarihautausmaat. Vuosien 1939 – 1945 sotien sankarihautausmaita on kaikkiaan noin 630. Osa näistä sisältää myös sodassa 1918 kaatuneet. Lisäksi on 7 kenttähautausmaata luovutetuilla alueilla. Seurakunnat huolehtivat hautojen hoidosta. Hauta-alueet ovat usein, erityisesti pienemmillä paikkakunnilla, kirkon kupeessa. Silloinkin, kun varsinainen hautausmaa on etäämpänä kirkosta. Sankarihautausmaalla on yleensä kaatuneille yhteinen muistomerkki, tavallisimmin patsas. Vapaussodan päättymisen muistopäivästä ja Puolustusvoimien lippujuhlapäivästä 16.5. tuli sotien jälkeen marsalkka Mannerheimin aloitteesta toukokuun 3. sunnuntaina vietettävä Kaatuneiden muistopäivä. Lippujuhlapäivä siirtyi vietettäväksi Mannerheimin syntymäpäivänä 4.6. Kunnat, seurakunnat, Puolustusvoimat, sotaveteraanit ja -invalidit sekä eri järjestöt suorittavat muistopäivänä kunniakäyntejä sankarihaudoilla. Jouluaattona monilla sankarihautausmailla järjestetään maanpuolustusjärjestöjen kunniavartiot. Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry on järjestänyt rajojen taakse kentälle jääneiden sankarivainajien etsintöjä. Noin 2000 vainajan jäännökset on toistaiseksi löydetty, joista lähes 400 on voitu tunnistaa. Tunnistetut on saatettu kotiseurakuntiensa mukaisesti haudan lepoon. Tuntemattomiksi jääneet vainajat on haudattu pääasiallisesti Lappeenrannan ja pieni osa Joensuun, Kajaanin ja Helsingin Hietaniemen sankarihautausmaihin.

Sankarihautausmaiden varustaminen muisto- ja tietolaatoin

Kaatuneiden muistosäätiön valtakunnallinen hanke

Kaatuneiden Muistosäätiö on käynnistänyt vuonna 2020 erityisen sankarihautausmaiden muisto- ja tietolaattahankkeen. Maamme seurakunnille on lähetetty kirje, jossa vedotaan seurakuntiin sankarihautausmaiden haltijoina, että helposti saatavilla olevaa tietoa sankarihautausmaista lisättäisiin ja sankarihautausmaat varustettaisiin valtakunnallisesti yhdenmukaisin tietolaatoin. Kaatuneiden Muistosäätiö on viime vuosina havainnut, että tietämys sankarihautausmaiden perustamisesta ja niillä olevista muistomerkeistä on vähentynyt. Sankarihautausmaiden perustaminen ja toteuttaminen on ollut valtavan mittava hanke sodanjälkeisenä aikana. Sankarihautausmaita on erilaisia ja niillä on erittäin suuri historiallinen ja kulttuurillinen merkitys yhteiskunnassamme, mitä ei nykyisin aina välttämättä tiedosteta. Sankarihautausmaille on sijoitettu merkittävä määrä kiven- ja kuvanveistotaidetta.

Säätiön tavoitteena on, että tietolaatat toteutettaisiin valtakunnallisesti yhtenäisesti. Tietolaatasta tulisi käydä ilmi hautausmaan nykyinen nimi, sankarihautausmaan suunnitelleen arkkitehdin nimi, suunnittelu- ja käyttöönottovuosi, sankarihautojen lukumäärä sekä haudalla olevan muistomerkin ja sen tekijän nimi sekä muistomerkin pystytysvuosi. Tietolaatalla olisi Kaatuneiden Muistosäätiön mukaan suuri henkinen ja kulttuurinen merkitys omaisten ja muiden hautausmaalla kulkijoiden halutessa osoittaa arvostustaan sankarivainajille heidän viimeisillä leposijoillaan. Yhtenäisen toteutuksen saavuttamiseksi Säätiö on yhdessä lahtelaisen valimo M.J. Paasikivi Oy:n kanssa suunnitellut laatoille mallilaatat.

Toteutus Vaasassa

Kun tieto Kaatuneiden Muistosäätiön hankkeesta saavutti maanpuolustustyön perinnettä vaalivat aktiivit Vaasassa, siihen suhtauduttiin suurella innostuksella ja toivottiin sen pikaista toteutumista vielä aikana, jolloin sotaveteraaneja – kaatuneitten taistelijoiden aseveljiä – on muutama tuhat jäljellä. Pieni selvitystyö kuitenkin osoitti, että seurakunnat eivät ole toistaiseksi merkittävästi tarttuneet Muistosäätiön aloitteeseen.

Maanpuolustukseen liittyvää perinnetyötä yhteistyössä toteuttaneet Österbottens Försvargille – Pohjanmaan Maanpuolustuskilta rf ja Vaasan Reserviupseeripiiri – Vasa Reservofficersdistrikt ry päättivät ryhtyä vauhdittamaan hanketta Vaasassa. Ne tekivät Vaasan yhteiselle seurakuntaneuvostolle aloitteen, jolla ne sitoutuivat seurakunnilta luvan saadessaan hankkimaan Vaasan kolmelle sankarihautausmaalle (sotien 1939 – 1944 sankarihaudat ja sodan 1918 sankarihaudat Vaasan vanhalla hautausmaalla sekä sotien 1939 – 1994 ja 1918 yhteinen Sankarihautausmaa Vähänkyrön kirkkomaalla) muisto- ja tietolaatat Kaatuneiden Muistosäätiön valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Seurakuntaneuvosto hyväksyi hankkeen toteuttamisen.

Muistolaattojen asennuksesta paikoilleen huolehtivat seurakuntien hautausoimet osana hautausmaiden kevätkunnostusta. Tavoitteena on ollut, että laatat olisivat paikoillaan Kaatuneiden muistopäivänä 16.5., jolloin sankarihautausmailla käyvät omaiset ja muut vierailijat voisivat niihin tutustua.

Hankkeen käynnistyttyä toteuttajatahot saavutti ilahduttava tieto, että Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli on suositellut seurakuntia toimimaan Kaatuneitten Muistosäätiön aloitteen mukaisesti. Toivottavasti Vaasan esimerkki osaltaan kannustaa tähän.

Hankkeen toteuttajatahot uskovat, että muistolaatat lisäävät tietoisuutta maamme kohtalonvuosista sekä niistä sankareista, jotka uhrauksillaan vaikuttivat ratkaisevasti maamme ja kansamme selviytymiseen näistä kohtalonvuosista. Laatat ovat osaltaan turvaamassa tietoisuuden säilymistä ja siirtymistä yhä uusille tuleville sukupolville.